

Een verbond van vrienden

Voorganger: Ds. Heleen Weimar
Regenboogkerk Hilversum

Schriftlezing Oude Testament: 1 Samuel 20: 1-17

Schriftlezing Evangelie: Johannes 15: 9-17

Samuel I-20
David en Jonathan
Ceseli Josephus Jitta

Inleiding

Vandaag gaat het in de serie diensten bij het jaarthema *Verbonden* voor het eerst niet over een verbond tussen God en mensen (en dieren), maar om een verbond dat wordt gesloten door twee hartsvrienden: David, de rivaal van koning Saul, en Sauls zoon Jonathan. Er staat bij hun verbond veel op het spel! In de evangelielezing noemt Jezus de leerlingen zijn vrienden en zegt: “Er is geen grotere liefde dan je leven te geven voor je vrienden”.

Prediking

Gemeente van Jezus Christus,

In de afgelopen diensten in het kader van het jaarthema *Verbonden* ging het steeds om een verbond dat van God uitgaat. In de Bethlehemkerk begonnen we de serie met het verbond dat God na de zondvloed sluit met Noach en alle levende wezens op de aarde. God belooft bij die verbondssluiting dat God het nooit meer zo ver zal laten komen dat bijna al het leven op aarde vernietigd wordt.

De zondag erna ging het om het verbond dat God sluit met Abraham, ‘zijn vrind’. God spreekt *cursief*, hoorden we. God helt als het ware naar voren, buigt zich naar Abraham toe om hem de belofte te doen van land en van nakomelingen.

Afgelopen zondag lag het vertrekpunt bij het verbond dat God sluit met het volk Israël, op de berg Sinaï. God belooft het volk te blijven beschermen en leiden en bevrijden. De Israëlieten beloven zich te zullen houden aan de Tien Woorden van het verbond. Daarvan ging het afgelopen zondag met name om het vijfde woord, het gebod van de sabbatsrust.

Vandaag gaat het dus voor het eerst om een verbond tussen twee mensen, de vrienden David en Jonathan. God neemt hier geen initiatief, het is een verbond dat van mensen uitgaat. Maar we zullen zien, dat God er toch zeker wel mee te maken heeft.

De vriendschap tussen David en Jonathan heeft een heel duidelijk begin, zagen we. David, de herdersjongen, heeft slechts gewapend met zijn slinger en een steen de reus Goliath verslagen. Jonathan, de koningszoon, ziet hem en het is liefde op het eerste gezicht. Meteen is zijn ziel aan David verknocht en vat hij een innige vriendschap voor David op. Ongetwijfeld heeft het te maken met de moed die David heeft getoond en het vertrouwen op de Eeuwige dat zijn basis was en dat hij heeft uitgestraald. En Jonathan weet vrijwel onmiddellijk: hier staat de ware koning van Israël. Want Saul, zijn vader, is als koning tragisch aan het mislukken, hij heeft grote inschattingfouten gemaakt en durft uiteindelijk niet op God te vertrouwen. Angst heeft Saul in de greep gekregen.

Dit inzicht van Jonathan, dat David koning zou moeten zijn, en ook zijn liefde voor hem – Jonathan had David lief als zijn eigen leven – dat brengt hem tot een uitzonderlijk gebaar. Hij trekt zijn mantel uit en geeft die aan David. Niet zomaar een mantel, maar zijn prinsesmantel. En hij geeft David zijn wapenrusting, inclusief zijn zwaard, zijn boog en zijn gordel. Met dat gebaar doet Jonathan afstand van de troon en maakt David troonopvolger in zijn plaats. (1 Samuel 18,1-4)

In het gesprek dat Jezus met zijn leerlingen voert – het gaat over vriendschap en liefde – zegt Jezus: ‘Er is geen grotere liefde dan je leven te geven voor je vrienden.’ Mij lijkt het dat Jonathans gebaar hier heel dicht in de buurt komt. Zijn toekomstige leven als koning, als troonsopvolger, geeft hij aan David. Dat leven geeft hij weg voor David. En dat doet hij uit liefde.

Koning Saul, die aanvankelijk zeer over David te spreken is, ziet al gauw een rivaal in hem en wil hem uit de weg ruimen. Daarop zoekt David zijn toevlucht bij Jonathan en vraagt hem om hulp en bescherming – en hiermee begint het gedeelte dat we zojuist lezen.

Jonathan belooft David om hem te helpen, zodat David kan ontsnappen aan de woede van Saul, maar hij vraagt ook iets van David. Hij vraagt hem om, wanneer David koning zal zijn geworden, zijn leven en dat van zijn nakomelingen te sparen. Want wat pleegt een nieuwe koning te doen met de familie van degene wiens troon hij bezet? De hele dynastie van zijn voorganger uitroeien.

David belooft Jonathan dat niet te zullen doen.

Het gaat in het verbond dat David en Jonatan met elkaar smeden dus om de bescherming van elkaars levens en dat van hun nakomelingen. Ze verbinden zich ‘voor het leven’, het is een verbond waarin hun levens op het spel staan.

Het verbond dat Jonathan en David met elkaar sluiten gaat niet met een ritueel gepaard.

Maar de formulering van de verbondsbelofte verwijst wel naar een oud ritueel. En dat zit ‘em in het woord ‘snijden.’ Letterlijk vertaald zegt Jonathan:

‘Beloof me je vriendschap met mijn huis
niet door te snijden tot in eeuwigheid,
ook niet wanneer de Eeuwige je vijanden
van de aardboden heeft weggesneden.

Toen sneed Jonathan een verbond met het huis van David.’ (1 Samuel 20,15-16)

Dat snijden verwijst naar een ritueel om bij een verbondssluiting dierenkadavers door te snijden, de helften tegenover elkaar te leggen met een ruimte ertussen en tussen de helften door te lopen.

We komen het tegen bij het verbond van God met Abraham. Dan droomt Abraham dat hij offerdieren heeft doorgesneden en dat de Eeuwige als rook en vuur tussen de helften van dieren heengaat (Genesis 15).

En volgende week zullen we lezen over een verbond dat koning Sedekia smeedt met de inwoners van Jeruzalem. En ook daarbij komen we het ritueel tegen van het lopen tussen de helften door van doorgesneden dieren (Jeremia 34,8-22).

Negatief geformuleerd betekende die gang tussen de helften door: als ik me niet aan mijn belofte houd, dan mag ik weggesneden worden zoals deze dieren. Positief geformuleerd was het een voornemen om integer te zijn, uit één stuk, niet ja te zeggen en nee te doen, maar je geheel en al aan je belofte te houden. Kortom: trouw te zijn.

Trouw zijn is meer dan een verplichting nakomen, meer dan je aan een belofte houden. Trouw is namelijk ook een relatie-woord. Het gaat ook om trouw zijn aan iemand.

Om die reden wordt in de Naardense Bijbel het Hebreeuwse woord voor trouw, *chen*, consequent vertaald met vriendschap. Want het is een relatie-woord. Het betekent iets weldadigs, een weldaad, bedoeld voor iemand.

Dus wanneer het gaat over Gods trouw, dan staat er in de Naardense Bijbel 'Gods vriendschap'. God is trouw zoals een vriend dat is of een vriendin.

Gebaseerd op deze vertaling zongen we aan het begin van de dienst: 'Ik zing voor U, mijn boezemvriend daarboven.' (Psalm 101, een psalm over trouw).

In een verbond is wederzijdse trouw essentieel. Verbondspartners moeten op elkaars trouw kunnen rekenen. Bij David en Jonathan zal die wederzijdsheid er inderdaad blijken te zijn.

Maar is het verder een gelijkwaardige verhouding tussen de twee vrienden? Is hun liefde voor de ander even groot?

Het lijkt erop, dat Jonathan toch wel de meest liefhebbende is. Dat begon al bij hun eerste ontmoeting. 'Jonathan kreeg David lief als zijn eigen ziel' vertelt het verhaal (1 Samuel 18,3).

Over Davids liefde gaat het daar niet. Vervolgens wordt het verteld bij hun verbondssluiting waarover we daarnet lazen: 'Met alle liefde van zijn ziel had Jonathan David lief (1 Samuel 20,17).

En ook daar ontbreekt een uitspraak over Davids liefde voor Jonathan.

Misschien zijn op Jonathan wel de beroemde dichtregels van W.H. Auden van toepassing:

If equal affection cannot be,

let the more loving one be me. (Uit 'The more loving one' 1957)

Als van gelijke genegenheid geen sprake is, laat mij dan de meest liefhebbende zijn.

In een innige vriendschap of een liefdesverbond hoeft de genegenheid van de partners voor elkaar niet persé even groot te zijn, en ook ieders inzet niet. Het gaat niet om een voor-wat-hoort-wat relatie. Dat past ook niet bij het geschenkarakter dat zo'n verbond bijna altijd in zich draagt.

Als in ieder geval maar één van de bondgenoten *the more loving one* wil zijn.

Overigens uit David zijn diepe genegenheid voor Jonathan expliciet in het klaaglied dat hij aanheft, wanneer Jonathan in een oorlog is gesneuveld (en Saul zich op het slagveld van het leven heeft beroofd):

'Als een gevelde hinde, Israël,
ligt jouw trots gesneuveld op je heuvels.
Ach, dat je helden moesten vallen!

Jonathan ligt gesneuveld op je heuvels.
Het verdriet verstikt me, Jonatan,
je was mijn broeder en mijn beste vriend.
Jouw liefde was mij dierbaar, meer dan die van vrouwen.
Ach, dat de helden moesten vallen...' (2 Samuel 1,19.25-27)

In de Bijbel wordt de verhouding tussen God en zijn volk Israël, tussen God en al zijn mensenkinderen, en Gods verhouding tot heel de schepping uitgedrukt in termen van menselijke verbondsverhoudingen. Het verbond tussen een koning en zijn volk bijvoorbeeld, of tussen vrienden of geliefden. Andersom spiegelen wij mensen onze verhoudingen die met afspraken gepaard gaan aan die waarvan in de Bijbel sprake is.

Ons beeld van bijbelse verbonden wordt gekleurd door onze eigen verbonden. En andersom.

Dat gaat heen en weer. De beeldvorming gaat gepaard met wederzijdse beïnvloeding. Dat maakt bijbellezen tot een levendig proces. Het maakt dat bijbellezen kan gaan raken aan onze eigen levens.

Toch is het belangrijk om in de heen en weer gaande beweging van inleggen en spiegelen en terugkrijgen drie constanten vast te blijven houden die wezenlijk zijn voor de verbonden die wij sluiten en die gesloten worden in de Bijbel.

Het gaat in een verbond allereerst om iets heel kostbaars, iets van grote waarde, dat wordt beschermd of gegarandeerd of gegund: vrijheid, gerechtigheid, vrede, eerbied voor het leven.

Het najagen van zulke waarden is de reden om een verbond te sluiten.

In de tweede plaats is wederzijdse trouw aan de gemaakte afspraken, maar ook aan elkaar als verbondspartners, essentieel. Een verbond staat of valt met wederzijdse trouw.

En de derde pijler van een verbond, naast de kernwaarde en de trouw, is een positieve grondhouding van de verbondspartners jegens elkaar. Dat kan variëren van pure brandende liefde tot minder vurige gevoelens, een meer afstandelijke houding, zoals een saamhorigheidsgevoel, of naastenliefde, of een besef van verantwoordelijkheid.

Die positieve gevoelens zijn essentieel, maar hoeven niet gelijk te zijn, zoals we zagen bij Jonathan en David. Als er tenminste één de meest liefhebbende wil zijn, dan kan een verbond van grote betekenis worden.

We gaan zo dadelijk luisteren naar het verbond van twee saxofoons. Soms neemt de een het voortouw, dan weer gaat de ander op de loop. Soms voert de een de boventoon, dan weer steunt de ander de één. De een vraagt, de ander antwoordt, de ander zoekt, de ene vindt.

Zo levendig kan het eraan toegaan in een verbond. En zoveel moois kan het opleveren.

Amen